

Kildeoversigt

Kildesæt 1

Kilde 1: Vidneudsagn Hans Frank under Nürnbergretssag, april 1946

Kildesæt 2

Kilde 2: Dekret om jødisk tvangsarbejde, udstedt af Hans Frank 26. oktober 1939

Kilde 3: Dekret om identifikation af jødiske mænd og kvinder i Generalguvernementet, udstedt af Hans Frank 23. november 1939

Kilde 4: Jødisk øjenvidneberetning til oprettelsen af ghettoen i Warszawa, fra 19. november 1940

Kildesæt 3

Kilde 5: Dekret om restriktioner af ophold i Generalguvernementet, udstedt af Hans Frank 15. oktober 1941

Kilde 6: Hans Franks tale afholdt den 16. december 1941

Kilde 7: Statistik over dødelighed i ghettoen i Warszawa, 1941-42:

Kilde 8: Tysk soldaterbrev fra Karl Ludwig P i Lublin, oktober 1942

Kilde 9: Interview med SS-officer Franz Suchomel om sin tid i Treblinka

Kilde 10: Uddrag fra Hans Franks dagbog, 25. januar 1943

Kildesæt 4

Kilde 11: Fængselsinterview med Hans Frank fra 5. marts 1946

Kilde 12: Fængselsinterview med Hans Frank fra 16. marts 1946

Kilde 13: Fængselsinterview med Hans Frank fra 20. juli 1946

Kilde 14: Gengivelse af Hans Franks afsluttende forsvarstale fra 31. august 1946

Kilde 15: Franciskanerpræsten Sixtus O'Connors brev til Hans Franks familie

Kildesæt 5

Kilde 16: Niklas Franks opgør med sin far Hans Frank

Kilde 17: Niklas Franks opgør med sine forældre og opvækst i Generalguvernementet

Kilde 18: Phillipe Sands rejse til Krakow med Niklas Frank 2014

Kilde 19: Polske erindringer om Holocaust?

Kilde 20: FN's folkedrabskonvention 1948

Kildeinformationer: I maj 1945 blev Hans Frank fanget og fængslet af de allierede, og i november 1945 gik retssagen imod de ansvarlige topnazister, Nürnbergprocessen, i gang. Her blev Frank retsforfulgt for sine handlinger som generalguvernør i Polen. Frank blev bl.a. tiltalt for krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden. Som del af proceduren i retssagen blev de tiltalte forhørt undervejs af anklagerne, og det er i den sammenhæng, at dette kildeuddrag skal ses.
(Uddraget er gengivet efter Philippe Sands bog, *East West Street*, Orion Publishing Group Ltd., 2016, s. 309-310)

Kilde 1

Vidneudsagn fra Hans Frank under Nürnbergretssag, april 1946

- Deltog du nogensinde i udryddelsen af jøderne?

Jeg siger ja, og grunden til, at jeg siger "ja", er, at min samvittighed efter disse fire måneders retssag, og især efter at have hørt Höss' vidnesbyrd, byder mig også at tage et ansvar og ikke bare placere ansvaret på andre folk. Jeg har ganske vist aldrig selv opført nogen udryddelseslejr eller promoveret opførelsen af disse, men Hitler lagde et frygteligt ansvar på sit folk, hvorfor det også er mit ansvar. Vi har kæmpet imod jødedommen i årevis, det vedstår jeg mig. Og ja, jeg er fremkommet med de mest horrible udbrud, hvilket mine dagbøger også bevidner. Derfor er det min pligt at besvare Deres spørgsmål med et "ja". 1000 år vil forgå uden Tysklands skyld forsvinder.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvad er det, der er sket? Hvad er Hans Frank anklaget for?
- Diskuter, om Hans Frank anerkender sit eget ansvar i Holocaust
- Diskuter, hvad Frank mener med, at 1000 år vil forgå uden at Tysklands skyld forsvinder. Kan man gøre noget så slemt, at et land er skyldigt i 1000 år? Inddrag evt. billedet af det jødiske Denkmal i Berlin.

Kildeoplysninger: Efter Tyskland besatte det vestlige og centrale Polen i september 1939, blev Hans Frank d. 25. oktober 1939 udnævnt til generalguvernør i den centrale del af Polen, det såkaldte Generalguvernement. Som generalguvernør var Hans Frank Hitlers direkte repræsentant og administrerende chef for hele den civile forvaltning i Generalguvernementet, som også husede omkring to millioner jøder.

Et dekret er et påbud, der er udstedt af en leder eller regering, som angiver de overordnede retningslinjer inden for et bestemt emne. Hans Frank udstedte utallige dekreter vedrørende behandlingen af jøderne.

(Dekretet er gengivet fra Sander Gilman (Ed.): *The Third Reich Sourcebook*, University of California, 2013, s. 492)

kilde 2

Dekret om jødisk tvangsarbejde, udstedt af Hans Frank 26. oktober 1939

Jeg udsteder hermed følgende bestemmelse:

Artikel 1: Med øjeblikkelig virkning indføres tvangsarbejde for jøder i Generalguvernementet. Ud fra dette formål skal jøder placeres i tvangsarbejdsgrupper.

Artikel 2: De nødvendige direktiver for gennemførelsen af denne bestemmelse overgives til øverstbefalende i SS og politiet. Denne kan vælge at suspendere bestemmelsen i dele af områderne øst for Vistula.

Warszawa, 26. oktober, 1939

Generalguvernør i de besatte polske områder

Frank

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Diskuter hvad det betyder for den jødiske befolkningsgruppe, at de nu er udpeget til nazistisk tvangsarbejde?
- Hvad fortæller datoen for udstedelsen noget om I forhold til Hans Franks politik overfor de polske jøder?
- Hvad fortæller kilden om Hans Franks magtposition i Polen?

Kildeoplysninger: Da Hans Frank blev udnævnt generalguvernør i Polen, etablerede han som noget af det første jødiske ghettoer i bl.a. Warszawa, Krakow og Lublin. Ghettoerne var særligt udpegede områder, hvor jøderne blev tvunget til at bo under kummerlige forhold. Dødsraten i ghettoerne var høj pga. kronisk sult og underernæring, tvangsarbejde, vilkårlige afstraffelser fra vagterne, dårlige sanitære forhold og overbelægning. Især børn og ældre bukkede under i ghettoerne.

Kildeuddraget er en jødisk øjenvidneberetning fra Warszawa i 1940.

(Kilden er gengivet fra den tilhørende kildesamling til Jacob Halvas Bjerres *Holocaust*, Frydenlund 2010, og kan findes på www.his2rie.dk)

kilde 3

Jødisk øjenvidneberetning til oprettelsen af ghettoen i Warszawa, fra 19. november 1940

Mine kære

Denne lørdag, hvor Ghettoen blev oprettet (den 16. november), var forfærdelig. Folk i gaderne vidste ikke, at det skulle være en lukket Ghetto, så det kom som et lyn fra en klar himmel. Grupper af tyske, polske og jødiske vagter stod ved hvert gadehjørne og visiterede hver forbipasserende for at afgøre, om de havde ret til at passere. Jødiske kvinder fandt markederne uden for Ghettoen lukkede for dem. Der blev en øjeblikkelig mangel på brød og andre varer. Der har været kolossalt høje priser lige siden. Der er lange køer uden for hver en fødevarerforretning og alting bliver opkøbt. Mange varer er pludselig forsvundet fra forretningerne.

Der er ingen forbindelse mellem Twarda og Leszno gaderne. Du er nødt til at gå via Zelazna-gade. - Jødiske virksomheder i den ariske del af byen er blevet lukket til for at forhindre tyveri. - Hverken lørdag eller søndag fik jødiske læger passersedler. Jøderådet indkræver en skat på 5 zloty per tilladelse. - Lørdag fik jødiske arbejdere ikke tilladelse til at forlade byen i arbejdshold. Den første dag efter at Ghettoen var blevet lukket, bragte mange kristne brød til deres jødiske bekendte og venner. Dette var et masse-fænomen. I mellemtiden hjælper kristne venner jøderne med at skaffe varer ind i Ghettoen.

På hjørnet af Chlodna og Zelazna-gade bliver de, der er for langsomme til at lette på hatten over for tyskerne, tvunget til at "gøre gymnastik" med brosten eller murbrokker som vægte. Ældre jøder tvinges også til at lave armbøjninger. De river papir i stykker, spreder stumperne i muddret og tvinger folk til at samle dem op, mens de slår folk. I det polske kvarter bliver jøder

beordret til at ligge på jorden, og så går de på dem. I Lesznogaden stoppede en soldat sin lastbil for at tæve en jødisk fodgænger. Beordrede ham til at lægge sig i mudderet og kysse fortovet. En bølge af ondskab rullede over byen, som ved en kommando fra oven. Samtidig er der stadig officielle optimister, som tror, at der ikke bliver nogen Ghetto, eller at den ikke bliver lukket."

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvilken slags kilde er teksten, og hvad betyder det for formidlingen af indholdet?
- Hvad fortæller kilden noget om?
- Forbind kildens oplysninger om jødiske arbejdere og arbejdshold med kilde nr.2. Beskriv ud fra de to kilder, hvad man kan udlede af forholdene i Warszawa 1939-1940.
- Undersøg forskellen på åbne og lukkede ghettoer i det besatte Europa. Hvorfor gør det en forskel, om den bliver lukket eller ej?

Kildeoplysninger: Efter Tyskland besatte det vestlige og centrale Polen i september 1939, blev Hans Frank d. 25. oktober 1939 udnævnt til generalguvernør i den centrale del af Polen, det såkaldte Generalguvernement. Som generalguvernør var Hans Frank Hitlers direkte repræsentant og administrerende chef for hele den civile forvaltning i Generalguvernementet, som også husede omkring to millioner jøder.

Et dekret er et påbud, der er udstedt af en leder eller regering, som angiver de overordnede retningslinjer inden for et bestemt emne. Hans Frank udstedte utallige dekreter vedrørende behandlingen af jøderne.

(Dekretet er gengivet fra Sander Gilman (Ed.): *The Third Reich Sourcebook*, University of California, 2013, s. 492)

kilde 4

Dekret om identifikation af jødiske mænd og kvinder i Generalguvernementet, udstedt af Hans Frank 23. november 1939

Jeg udsteder hermed følgende bestemmelse:

Artikel 1: Alle jødiske mænd og kvinder i Generalguvernementet, som er over ti år gamle, er forpligtet til, senest den 1. december, at bære et hvidt bånd med dauidsstjernen, mindst 10 cm. bredt, på deres højre arm.

Artikel 2: Jødiske mænd og kvinder må selve fremstille disse bånd og sørge for, at de får den påbudte identifikation.

Artikel 3:

1. Overtrædelser heraf vil blive straffet med fængsel
2. Særdomstolene vil have jurisdiktion i domsafsigelser i sådanne sager

Artikel 4: Regulativerne for udførelsen af disse bestemmelser vil blive udstedt af afdelingen for intern administration i Generalguvernementets centralkontor.

Krakow, 23. november, 1939

Generalguvernør for de besatte polske områder

Frank

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvilken effekt har det, at jøderne bliver tvunget til at bære tydeligt markerede jødestjerner? Hvorfor vil Hans Frank have det?
- Hvad fortæller datoen og årstallet for Hans Franks dekret om hans håndtering af de polske jøder?
- Forbind kilden med kilde 3. Hvad fortæller de to kilder om nazisternes håndtering af jøderne?

Kildeoplysninger: Efter Tyskland besatte det vestlige og centrale Polen i september 1939, blev Hans Frank d. 25. oktober 1939 udnævnt til generalguvernør i den centrale del af Polen, det såkaldte Generalguvernement. Som generalguvernør var Hans Frank Hitlers direkte repræsentant og administrerende chef for hele den civile forvaltning i Generalguvernementet, som også husede omkring to millioner jøder.

Et dekret er et påbud, der er udstedt af en leder eller regering, som angiver de overordnede retningslinjer inden for et bestemt emne. Hans Frank udstedte utallige dekreter vedrørende behandlingen af jøderne. (Dekretet er gengivet fra Sander Gilman (Ed.): *The Third Reich Sourcebook*, University of California, 2013, s. 493)

Kilde 5

Dekret om restriktioner af ophold i Generalguvernementet, udstedt af Hans Frank 15. oktober 1941

Jeg udsteder hermed følgende bestemmelse:

Artikel 1: Jøder, som uden tilladelse, forlader deres påbudte område, vil blive straffet med døden. Samme straf idømmes andre, som forsøger at skjule jøder.

Artikel 2: Folk som tilskynder til og er medskyldige i ovenstående vil blive straffet på samme vis som gerningsmanden, og et hvert forsøg vil blive sidestillet med en gennemført overtrædelse af påbuddet. I mindre alvorlige tilfælde kan straffen reduceres til strafarbejde eller fængsel.

Artikel 3: Disse sager vil blive bedømt i særdomstole

Indeværende bestemmelse har øjeblikkelig virkning.

Warszawa, 15. oktober, 1941
Generalguvernør i de besatte polske områder
Frank

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvad henviser "det påbudte område" til?
- Hvad indikerer det, at Hans Frank indskærper straffen for at forlade ghettoen? Hvad fortæller kilden om Hans Franks magtposition i Polen?
- Hvad betyder artikel 1 og 2 for forholdet mellem jøder og polakker?

Kildeoplysninger: Hans Frank afholdt talen i Krakow på et internt møde overfor hans betroede kabinet.
(Talen er oversat og gengivet fra Roderik Stackelberg & Sally Anne Winkle (Ed.): *The Nazi Germany Sourcebook - An Anthology of Texts*. Routledge, 2002).

Kilde 6

Hans Franks tale afholdt den 16. december 1941

På den ene eller den anden måde - tillad mig at sige Dem det ligeud - må vi slippe af med jøderne. Føreren sagde engang: hvis den forenede jødedom endnu engang skulle lykkes med at starte en verdenskrig, så skal blodofferet ikke kun ske af de folkeslag, som drives til krig, for så vil jøden i Europa møde sit endeligt. Jeg ved, at mange af de nuværende foranstaltninger mod jøderne inden for Riget kritiseres. Der er altid bevidste forsøg på igen og igen at tale om denne grusomhed, hårdhed, osv.. Dette fremgår af rapporterne om den offentlige stemning. Jeg appellerer til Dem: før jeg nu forsætter med at tale, må De være enig med mig: vi vil principielt kun føle medlidenhed med det tyske folk, og ikke med nogle som helst andre i hele verden. De andre havde heller ingen medlidenhed med os. Som gammel nationalsocialist må jeg også sige, at skulle jødeslænget overleve krigen i Europa, mens vi ofrer det bedste af vores blod for at redde Europa, så vil denne krig kun være en delvis succes. Jeg vil derfor, som princip, angribe jødiske anliggender med den forventning, at jøderne vil forsvinde. De skal væk. Jeg har påbegyndt forhandlinger med det formål at få dem skubbet østpå. Til januar er der en stor konference om dette spørgsmål i Berlin, hvortil jeg sender statssekretær dr. Bühler. Konferencen finder sted i Rigssikkerhedshovedkontoret med SS-Obergruppenführer Heydrichs deltagelse. En stor jødisk udvandring vil helt sikkert begynde.

Men hvad bør vi gøre med jøderne? Tror De, man vil anbringe dem i bosættelser i Ostland? I Berlin fik vi at vide: hvorfor laver I så meget vrøvl? Vi vil heller ikke have dem, hverken i Ostland eller i Rigskommissariatet: likvider dem selv!

Mine herrer, jeg må bede Dem stålsætte Dem mod alle former for medfølelse. Vi må tilintetgøre jøderne, hvor vi end finder dem, og hvor det end er muligt, for at opretholde hele Rigets struktur. Dette vil naturligvis kræve andre metoder end dem, som dr. Hummels bureau anviser. Ej heller kan dommerne fra særdomstolene involveres grundet begrænsningerne ved det juridiske system. Sådanne forældede tilgange kan ikke anvendes overfor så gigantiske og unikke begivenheder. Vi skal i hvert fald finde en vej, som vil føre os til vort mål, og mine tanker kredser herom.

Jøderne er også ekstremt skadelige spisere for os. I Generalguvernementet har vi omtrent 2.5 millioner af dem, nu måske 3.5 millioner tilsammen med personer, som har jødiske slægtninge med mere. Vi kan ikke skyde disse 3.5 millioner jøder, vi kan ikke forgifte dem, men vi bliver nødt til at tage foranstaltninger, som på en eller anden måde vil føre til en succesfuld tilintetgørelse, og dette i forbindelse med storstilede fremgangsmåder, som skal diskuteres i Riget. Generalguvernementet skal gøres lige så fri for jøder som Riget. Hvor og hvordan dette skal gøres, er et problem for de instanser, som vi må udnævne og indføre, og om hvis arbejde jeg vil rapportere til Dem, når tiden kommer.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvilken slags kilde er der tale om, hvem er modtagerne og hvad betyder det for formidlingen og troværdigheden af indholdet?
- Hvilken viden om og holdning til behandlingen af jøderne udtrykker Hans Frank? Hvad skal der fremadrettet ske med jøderne?
- Undersøg, hvad det er for en konference, som Hans Frank henviser til.

Kildeoplysninger: Hans Frank etablerede som noget af det første jødiske ghettoer i Generalguvernementet. Ghettoerne var særligt udpegede områder, hvor jøderne blev tvunget til at bo under kummerlige forhold. Dødsraten i ghettoerne var høj pga. kronisk sult og underernæring, tvangsarbejde, vilkårlige afstraffelser fra vagterne, dårlige sanitære forhold og overbelægning. Især børn og ældre bukkede under i ghettoerne.

På Wannsee-konferencen i Berlin i januar 1942, blev det besluttet at udrydde Europas jøder, startende med jøderne i Generalguvernementet. Fra juli 1942 påbegyndtes deportationer fra ghettoen i Warszawa til Treblinka.

(Kilden er gengivet fra den tilhørende kildesamling til Jacob Halvas Bjerres *Holocaust*, Frydenlund 2010, og kan findes på www.his2rie.dk)

kilde 7

Statistik over dødelighed i ghettoen i Warszawa, 1941-42:

Måned	1941	1942
Januar	898	5.123
Februar	1.023	4.618
Marts	1.608	4.951
April	2.061	4.432
Maj	3.821	3.636
Juni	4.290	3.356
Juni	4.290	3.356
Juli	5.550	
August	5.560	
September	4.545	
Oktober	4.716	
November	4.801	
December	4.366	

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvad fortæller statistikken om forholdene i Warszawas ghetto? Forbind gerne kilden med kilde 5.
- Hvorfor stopper optegnelserne i juli 1942?
- Forbind kilden med kilde 6. Beskriv sammenhængen mellem kilderne

Kildeoplysninger: Lublin er en by i det sydøstlige Polen, som under krigen hørte under Generalguvernementet. Efter Wannsee-konferencen i januar 1942 blev Lublin udnævnt til generalkvarter for Aktion Reinhardt. Alle Lublins jøder blev beordret til at forlade deres lejligheder og til at flytte ind i ghettoen. Herfra blev de sendt videre til udryddelseslejren Belzec i Generalguvernementet.

Karl-Ludwig P. var en 18-årig tysk soldat, som frivilligt havde meldt sig til hæren. Han gennemførte sin militære uddannelse i Naumburg og derpå i Lublin. Karl-Ludwig skrev over 300 breve til sine forældre og sin søster Annerose. 23. juni blev han meldt savnet i Rusland.

(kilden er gengivet efter Marie Moutier: *Breve fra 2. Verdenskrig*. Nyt Nordisk Forlag, 2015, s. 173-174)

Kilde 8

Tysk soldaterbrev fra Karl Ludwig P i Lublin, oktober 1942

Lublin, 13. oktober 1942

Kære forældre, kære Annerose

Tusind tak til mor for det lange brev, jeg modtog i dag - hun gengav mig selvstilliden og håbet. Jeg ville dog foretrække det, hvis jeg kunne forhale min beslutning lidt endnu, men vi afslutter vores uddannelse om tre en halv uge. I fl. løjtnant B kan jeg dog altid nå at sadle om, hvis jeg fortryder den vej, men karriere bringer mig hen. Desuden vil livet som korporal være bedre end den som skytte eller kanonér. Under alle omstændigheder må jeg vente, til jeg er kommet op igennem hierarkiet fra Dresden til Lublin.

Indtil nu går alting godt. Jeg har spist særdeles godt i denne weekend. Lørdag eftermiddag var jeg på sjov med nogle kammarater i et polsk kvarter. Man ville ikke tro det muligt at møde så meget svineri, vildskab, forfald og fattigdom i en storby. Men vi er jo også i Polen!

I går - mandag - var en behagelig dag: Vi forlod vores kaserne og blev installeret i lejligheder i byen. Der er det virkelig rart at være. Hver gruppe disponerer over en stue, et kommer, et badeværelse med rindende vand og toilet. Man kan føle sig som hjemme, det minder slet ikke om en kaserne. I år aftes fik vi som sædvanlig et godt måltid mad på soldaterhjemmet.

Vi har gjort tjeneste i dag. Op klokken 5.45, en times pause/kaffe (vi havde kun en halv time i Naumburg!), march, tre timers kampundervisning, frokost, en times løb, halvanden times fysisk træning, en times rengøring af våben og en times arbejde. Klokken var 19, før vi var færdige. Og fra dette øjeblik føler man altid fred. I almindelighed går det noget mere stilfærdigt for sig

end under Müller. Selvom træningen med infanterivåbnene også er trættende, kan den ikke afskrække os.

Mor spørger, om der ikke er nogen, som vasker mine lommetørklæder. Det er der, og det er mig selv. Jeg har allerede vasket fem lommetørklæder og andre ting i lørdags. Jeg har ikke brug for sokker, men jeg vil ikke sige nej tak til lidt syltetøj. [...].

Det var alt for i dag. Jeg skriver mere i morgen eller i overmorgen.

Jeg ønsker jer alt det bedste,
Karl-Ludwig

Jeg modtog pengene lørdag (lige i rette tid), mange tak!

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvad er det for en kilde, hvem er afsender og modtager og hvordan påvirker det indholdet?
- Hvad er Karl-Ludwig optaget af? Beskriv grundstemningen og forbind det til kilde 4. Hvad fortæller det noget om?
- Hvis lejligheder er det, som soldaterne er blevet indlogeret i - hvordan er refleksionen over dette hos Karl-Ludwig?

Kildeoplysninger: I 1985 havde den ni timer lange dokumentar "Shoa" premiere. Filmen handlede om Holocaust og var lavet af den fransk-jødiske instruktør Claude Lanzmann, der fra 1973-1984 havde opsøgt og interviewet ofre, tilskuere og gerningsmænd i Holocaust. Interviewet med Franz Suchomel (f. 1907, d. 1979) er del af dokumentaren. I filmen fremgår det, at Suchomel kun vil lade sig interviewe, hvis han holdes anonym, hvilket Lanzmann garanterer ham. Alligevel filmes Suchomel hemmeligt, og hans navn fremgår tydeligt i den endelige dokumentar.

Suchomel arbejdede som SS-officer i udryddelseslejren Treblinka fra august 1942 til oktober 1943, hvorefter han blev forflyttet til udryddelseslejren Sobibor. Før dette havde han deltaget i Eutanasi-programmet og i de tyske Einsatzgrupper. Under Treblinka-retssagen 1964-1965 blev Suchomel anklaget og dømt for sin medvirken til massebordet i lejren på 700.000 jøder og idømt seks års fængsel. Suchomel blev løsladt efter fire år.

(Kilden er gengivet fra Peter Frederiksen: *Det Tredje Rige*. Forlaget Systime, 2012, s. 216-218).

Kilde 9

Interview med SS-officer Franz Suchomel om sin tid i Treblinka

Er de parat?

Ja.

Kan vi ...

Vi kan begynde.

Hvordan går det med hjertet? Er alt i orden?

Åh, ja - det går godt med hjertet for tiden. Hvis jeg får smerter skal jeg nok sige til, så bliver vi nødt til at afbryde.

Ja, selvfølgelig. Men Deres helbred sådan i almindelighed.

Åh, vejret i dag er helt godt for mig. Højtryk det er godt for mig.

De ser i hvert fald ud til at være i fin form. Godt. Lad os tale om Treblinka.

Ja, så gerne.

Ja, det vil være bedst hvis De kunne beskrive Treblinka for os.

Hvordan så Treblinka ud da De kom dertil? Så vidt jeg ved kom De til Treblinka i august? Den 20. Eller den 24. august?

Den 18.

Den 18?

Jeg kan ikke sige det helt nøjagtigt. Omkring den 20. august ... Jeg kom sammen med syv af mine kammarater.

Fra Berlin?

Fra Berlin.

Fra Lublin?

Fra Berlin til Warszawa, fra Warszawa til Lublin, fra Lublin tilbage til Warszawa og fra Warszawa til Treblinka.

Ja, og hvordan var så Treblinka på det tidspunkt?

På det tidspunkt kørte Treblinka på fuld kraft.

På fuld kraft?

Fuld kraft. Det skete ... Vi var i færd med at tømme Warszawas ghetto. På to dage ankom der omkring tre tog, altid med tre, fire, fem tusinde personer, de var alle sammen fra Warszawa. Men samtidig kom der også tog fra Kielce og andre steder. Der kom altså tre tog, og eftersom Stalingrad-offensiven var på sit højeste, så lod man jødetransporterne blive hængende på en banegård. For resten, så var det franske jernbanevogne, de var af jern, så når der kom fem tusinde jøder til Treblinka så var tre tusinde af dem døde.

I jernbanevognene?

I jernbanevognene. Enten havde de skåret deres blodårer over eller også var de bare døde af sig selv ... Vi lossede halvdøde og halvgale. I de andre tog, der kom fra Kielce og andre steder fra, var mindst halvdelen døde. Vi stablede dem op her, her, her og her. Der var tusinder af mennesker stablet oven på hinanden.

På rampen?

På rampen. Stablet op som brændeknuder. Men der var også andre jøder, levende, som havde ventet der i to dage, for de små gaskamre slog ikke til. De blev brugt dag og nat på det tidspunkt. *Men kunne De ikke være venlig at fortælle helt nøjagtigt om Deres første indtryk af Treblinka. Helt nøjagtigt. Det er meget vigtigt.* Mit og delvis mine kammaraters første indtryk var katastrofalt. Man havde ikke fortalt os hvordan og hvad ... At man slog folk ihjel derhenne. Det havde de ikke fortalt.

De vidste det ikke?

Nej.

Det lyder utroligt!

Sådan var det altså. Jeg ville ikke derhen. Det er blevet bevist i forbindelse med retssagen imod mig. De sagde: "Herr Suchomel, der er nogle store skrædder- og skomagerværksteder derhenne, og dem skal De bevogte."

De vidste dog, at det var en lejr?

Ja. De sagde til mig: "Der Führer har beordret overførelsesaktioner. Det er en ordre fra føreren."

Overførsel ...

Overførselsaktioner. De sagde intet om at "dræbe".

Ja, ja, jeg er med. Hr. Suchomel vi skal ikke tale om Dem, men kun om Treblinka. Det, De kan fortælle om Treblinka er overordentligt vigtigt - og De kan forklare hvad Treblinka var.

Men De må ikke bruge mit navn.

Nej, nej. Det har jeg lovet Dem. Godt, De ankommer til Treblinka.

Altså - stabssergenten, Stadie, viste os lejren på kryds og tværs ... og lige da vi gik gennem den så var de ved at åbne dørene til

gaskammeret ... menneskene faldt ud som kartofler. Det forfærdede os og chokerede os naturligtvis. Vi gik tilbage og satte os på vores kufferter, og så græd vi som gamle kvinder. Hver dag udvalgte man hundrede jøder, der skulle slæbe ligene hen til gravene. Om aftenen jog ukrainere disse jøder hen i gaskamrene, hvor de dræbte dem. Hver dag. Jorden slog pukler - ligesom bølger - på grund af gasarterne.

Fra ligene?

Forestil Dem engang: Gravene var måske seks-syv meter dybe og de var stuvende fulde af lig. Et tyndt lag sand, og så heden. Er De med? Det var et helvede derovre.

Så De det?

Ja, én eneste gang, den første dag. Så brækkede vi os og græd.

Græd?

Vi græd også. Luften var infernalsk

Infernalsk?

Ja, for gasarterne slap hele tiden ud. Det stank helt forfærdeligt. Det stank flere kilometer væk.

Flere kilometer?

Flere kilometer væk.

Og man kunne mærke stanken overalt? Ikke kun i lejren?

Overalt. Det kom an på vindretningen. Stanken blev ført med vinden. Forstår De hvad jeg siger? Der ankom stadig flere mennesker, stadig flere - flere end vi havde mulighed for at dræbe. De herrer ville tømme Warszawas ghetto så hurtigt som muligt. Gaskamrene havde en alt for ringe kapacitet. Disse små gaskamre. Jøderne måtte vente en dag, to dage, tre dage på, at det skulle blive deres tur. De havde en forudelse om deres skæbne. De vidste hvad der skulle ske. De tvivlede måske, men de flere af dem vidste det. Der var for eksempel jødiske kvinder som om natten skar blodårerne over på deres døtre og så på sig selv. Andre tog gift.

De kunne høre støjen fra motoren som producerede gas til gaskammeret. Det var en tankmotor. I Treblinka brugte man kun udstødningsgas.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Beskriv instruktørens måde at interviewe Suchomel på. Hvilken virkning har det?
- Overholder instruktøren de løfter han har givet Suchomel? Hvad kan argumenterne være herfor?
- Forbind kilden med kilde 6 og 7. Hvilken sammenhæng er der mellem disse kilder?

- Hvad fortæller Suchomels vidnesbyrd om omfanget og karakteren af jødeudryddelserne?
- Vurder ved hjælp af kildeinformationerne til kilden, om det er troværdigt, når Suchomel anfører, at han var græd og var forfærdet over forholdene i Treblinka.

Kildeinformationer: Hans Frank førte dagbog fra sin udnævnelse som Generalguvernør i oktober 1939 til sin tilfangetagelse i maj 1945. De private dagsbogsfortegnelser blev efterfølgende anvendt som bevismateriale i retssagen mod Frank i Nürnberg 1946.

Polen indgik i nazismens forestillinger om Lebensraum, der skulle skaffes ved at kolonisere øst over og erstatte de derboende slaviske folkeslag med germanske folkeslag.

I januar 1943 var den tyske krigslykke dog vendt. Samtidig var gennemførelsen af Holocaust var i fuld gang. I slutningen af 1942 havde den amerikanske avis, *The New York Times*, bragt en artikel, hvor præsidenten Franklin Roosevelt, i samarbejde med den polske eksilregering, udpegede 10 ansvarlige nazister for overgrebene på civilbefolkningen i Polen, som skulle retsforfølges efter krigen. I uddraget diskuterer Frank og Kruger den etniske udrensning af polakker i den polske by Zamosc.

(Dekretet er gengivet fra Sander Gilman (Ed.): *The Third Reich Sourcebook*, University of California, 2013, s. 521)

kilde 10

Uddrag fra Hans Franks dagbog, 25. januar 1943

Dagbog, Warszawa, 25. januar 1943

Tilstede: Dr. Hans Frank, statssekretær Krueger og andre.

Statssekretær Kruger: Da vi blev enige om de første 4000 in Zamosc kort før jul, fik jeg lejlighed til at tale med disse folk. Det er forståeligt, at polakkerne ikke er venligt stemte overfor os efter, vi har bosat området. I koloniseringen af dette område med radikale tyskere var vi nødt til jage polakkerne bort. Vi flytter dem, som udgør en byrde i det nye koloniserede område. Faktisk udgør de områdets asociale og underlegne elementer. De bliver deporteret, først til en arbejdslejr og senere som arbejdskraft til Riget.

Fra et polsk propagandasynspunkt har denne handling en ufordelagtig effekt. For polakkerne siger: Efter at jøderne er blevet destrueret, så vil de anvende samme metoder for at få polakkerne ud af dette territorium og udrydde dem præcis som jøderne. [...].

Som jeg tidligere har nævnt, så har det forårsaget stor opstand blandt polakkerne, at vi har flyttet dem.

Dr. Frank: Vi vil diskutere hver enkelt sag vedr. bosættelser i fremtiden efter samme fremgangsmåde som tilfældet Zamosc, hvorfor De, Hr. Statssekretær vil udfærdige en rapport til mig. [...].

Den store opgave, som er blevet os tildelt, vil kun blive endnu vanskeligere. Ingen vil hjælpe os; vi er fuldstændigt og udelukkende afhængige af os selv. Føreren kan kun hjælpe os som en slags fjern administrativ ø eller administrativ pilleæske. Vi må forsvare os selv fra alle sider. Fra al kritik af metoder, hvilket vi har hørt, så kender I mit grundprincip, jeg behøver ikke gentage det i dette forum - alligevel vil jeg dog gerne understrege én ting; vi må ikke blive blødsødne, når vi hører, at 17.000 mennesker er blevet skudt. Disse folk var intet andet end krigsofre. Hvis vi sammenligner dette antal med det uerstattelige blodoffer, som det tyske folk uafbrudt hver dag og time giver, så blegner det i regnskabet. Vi har derfor pligt til at holde sammen. Hver må forsøge at forstå hinanden og vide, at man gør sit bedste. Det vigtigste er, at vi ikke tillader nogen form for personlig slaphed. Vi må også huske på, at os der er samlet her, alle figurerer på Mr. Roosevelts liste over krigsforbrydere. Jeg har æren af at være nr. 1 på listen. Vi er i den forstand blevet medskyldige i verdenshistorien. Derfor skal vi holde sammen og være enige med hinanden, og det vil være tåbeligt, hvis vi indlod på nogen som helst kvaler over metoder.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvilken slags kilde er teksten, og hvad betyder det for troværdigheden og for formidlingen af indholdet?
- Hvad fortæller kilden om det almene kendskab til jødeudryddelserne
- Hvad fortæller kilden om Hans Franks holdning til de etniske polakker i Generalguvernementet?
- Forbind kilden med kilde 6. Forklar hvad Hans Franks 'grundprincip' dækker over. Hvad fortæller det om Hans Frank?

Kildeoplysninger: I maj 1945 blev Hans Frank arresteret af De Allierede. Under Nürnbergprocesserne fra november 1945 til oktober 1946, hvor Hans Frank blev anklaget og retsforfulgt for sine handlinger i Polen, sad Frank i fængsel, når han ikke var i retten. Her blev han af flere omgange interviewet af fængselspsykiateren Leon Goldensohn. I interviewuddraget spørger Goldensohn ind til Franks holdning til jøder og til hans viden om udryddelsen af de polske jøder.

(Uddraget af gengivet efter Leon Goldensohn: *Nürnberginterviewene - En amerikansk psykiaters samtaler med anklagede og vidner*. Aschehoug, 2004, s. 50-52)

kilde 11

Fængselsinterview med Hans Frank fra 5. marts 1946

Franks far døde den 16. januar 1945, samme dag som Frank forlod Krakow. Han siger, at han tror, der ligger en betydning i, at disse to begivenheder skete på samme dato. Hans far døde i München, hvor han var advokat. Han var 77 år. Han havde været syg i tre måneder, "resultatet af at se så mange mennesker forbrændt og døende efter bombetogterne".

Frank fortalte om sin far: "Han var en erfaren advokat, dygtig jurist". Hvad var hans holdning til nazisterne? "Han var meget stærk modstander af nazistpartiet. Han var demokrat. Han sagde altid: 'Vent og se hvad der sker.' Han havde mange jødiske venner".

Hvordan gik det til, at De blev antisemit?

"Antisemitisme var ikke grunden til, at jeg meldte mig ind i partiet. Det var for Tysklands skyld." Blev der dræbt mange jøder i Polen? "Nej, i Auschwitz gjorde der, det var i øvre Schleisien. Jeg vil bede Dem om at læse det dokumentaristiske bevismateriale, der viser, at jeg ikke havde indflydelse på det. Det, jeg er ansvarlig for, vedstår jeg mig ansvaret for, men jeg har aldrig sørget for, at en eneste jøde blev sendt i koncentrationslejr eller brændt. Det kan jeg bevise. De vil blive overrasket, hvis De ser det materiale min forsvarer har. Udryddelsen af jøder var Hitlers personlige idé. Det stod i Hitlers testamente. Deri sagde han, at han havde udryddet jøder, fordi de havde startet krigen." [...].

"Det er i orden, at jeg er interneret, og at retssagen finder sted. Alt det kan jeg acceptere - men det meste af det, jeg nu ved om nationalsocialismens historie og dens forbrydelser, har jeg fået at vide under denne retssag. I Tyskland hørte vi intet om jødeforfølgelser. Andre lande havde en fri presse, men i Tyskland havde vi hverken fri presse eller radio. Denne retssag har stor betydning, fordi den viser, at det tyske folk er uskyldigt."

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Beskriv kildens ophavssituation og vurder, hvad det kan betyde for form og indhold i kilden. Hvilke motiver kan Hans Frank have for at fremstille sig som han gør i kilden?
- Sammenhold kilden med kilde 5, 6 og 10. Vurder troværdigheden i Hans Franks benægtelse af nogen andel i jødeudryddelserne.
- Beskriv de strategier, som Hans Frank anvender til at fralægge sig skyld.

Kildeoplysninger: Under Nürnbergprocesserne fra november 1945 til oktober 1946, hvor Hans Frank blev anklaget og retsforfulgt for sine handlinger i Polen, sad Frank i fængsel, når han ikke var i retten. Her blev han af flere omgange interviewet af fængselspsykiateren Leon Goldensohn. I interviewuddraget spørger Goldensohn ind til Franks personlige motiver for at gøre karriere i partiet.

(Uddraget af gengivet efter Leon Goldensohn: *Nürnberginterviewene - En amerikansk psykiaters samtaler med anklagede og vidner*. Aschehoug, 2004, s. 55-60)

kilde 12

Fængselsinterview med Hans Frank fra 16. marts 1946

16. marts 1946

"Der er kun én forklaring. Skæbnen leder folk i en retning, uden at de selv ønsker det. Jeg siger det ikke som en undskyldning for mig selv, men blot for at gøre tingene forståelige. Det, som jeg fortæller her i eftermiddag, er naturligvis blot den ydre ramme om de begivenheder, der førte til mine nuværende tragiske omstændigheder. Jeg kan kun fortælle Dem en tusindedel af de ting, som første hertil. Jeg kan forsikre Dem om, at jeg ikke havde økonomiske fordele af min karriere. Jeg havde hverken malerisamlinger eller personlig formue som Göring - overhovedet ikke noget af den slags. [...]

Dette forklarer eller retfærdiggør ikke de forbrydelser, som Hitler begik. Jeg havde engang besøg af en astrolog, som fremlagde Adolf Hitlers horoskop, hvori han kaldte ham en forbryder. Det er omkring fire år siden. Jeg tror ikke på astrologi, men jeg tror så afgjort på skæbnens magt - at vi alle er dødelige, og alle er underlagt universets kosmiske love. Vi er en del af verden, og verden er en del af universet. Jeg tror på Jesu ord om, at ingen spurv falder ned fra taget, med mindre det er Guds vilje. [...]

Jeg mødte min kone i 1924. Forholdet opstod ved en tilfældighed, og var en af de største fejltagelser i mit liv. Jeg vil bestemt ikke sige noget negativt om min kones personlighed, men hun er for gammel - fem år ældre end mig - og jeg mener, at det er uheldigt. For det andet er hendes karakter helt anderledes end min. Jeg var forlovet med en sød pige, som ville have passet perfekt til mig. Jeg tror, at hvis jeg havde holdt fast ved min første kæreste, ville mit liv have taget en anden retning. På den tid dikterede jeg min doktorafhandling til en sekretær - og den kvinde blev senere min kone. Selv om denne kvinde var fem år ældre end mig, blev jeg pludselig grebet af en voldsom længsel efter hende.

Det var meget kompliceret - blandt andet fordi min kone kom fra en fattig familie. Jeg tror, at jeg befandt mig i en tilstand af beruselse - ikke bogstaveligt, men billedlig talt. Jeg hævdede forlovelsen med min første kæreste, som var en ung pige fra en velhavende, indflydelsesrig familie. Jeg giftede mig med skrivemaskinedamen, som er min nuværende kone. I 1926 blev vores første barn født, og jeg måtte tjene nogle penge. Det var en af grundene til, at jeg sagde ja til Hitlers tilbud. Jeg vil ikke lægge skylden på min kone, men det var en økonomisk nødvendighed. [...]. For et par år side mødte jeg den pige, som jeg skulle have været gift med. Hun var også ulykkelig. Vi begyndte at komme sammen og levede praktisk talt sammen som mand og kone. At vi ikke blev gift i sin tid skyldtes delvis min personlige tåbelighed, men jeg tror også, at skæbnen var os imod. Min største fejl er, at jeg handler og taler ud fra mine følelser, og at jeg ikke vurderer omstændighederne objektivt. [...].

Det vil måske interesse Dem, at da jeg vendte tilbage fra Krakow, tog jeg ikke hjem til min kone, men til denne kvinde. Dengang vidste jeg, at det hele var ved at falde sammen, og jeg ville sige farvel til de smukke ting i livet. Det eneste, vi nogensinde har været uenige om, var, at hun var fanatisk modstander af Hitler og alt, der havde noget med nationalsocialismen at gøre. På det politiske område kunne vi ikke nå til enighed. Jeg tror, at hvis jeg havde giftet mig med hende, ville jeg ikke være blevet nazist. Jeg er overbevidst om, at det forholder sig sådan, for jeg må indrømme, at jeg er svag og let lader mig påvirke - specielt af en kvinde, jeg elsker".

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvad er kildens ophavssituation og dens afsender og modtager - hvordan kan det tænkes at påvirke fremstillingen?
- Hvordan fremstiller Hans Frank sig selv i kilden? Forbind denne fremstilling med kilde 6 og 10 og vurder troværdigheden i Franks selvfremsættelse i 1946.
- Hvordan forklarer Hans Frank selv sin rolle i Nazi-Tysklands administrative top? Sammenhold argumentationen med kilde 2, 3, 5, 6 og 10 og vurder Franks troværdighed.
- Forbind kilden med kilde 11. Diskuter hvilke valgmuligheder Hans Frank har haft i forhold til sin karriere i Det Tredje Rige, og om hvordan han oplever sammenhængen mellem sit personlige og professionelle liv. Vurder holdbarheden i argumentationen.

Kildeoplysninger: Under Nürnbergprocesserne fra november 1945 til oktober 1946, hvor Hans Frank blev anklaget og retsforfulgt for sine handlinger i Polen, sad Frank i fængsel, når han ikke var i retten. Her blev han af flere omgange interviewet af fængselspsykiateren Leon Goldensohn. I interviewuddraget taler Frank og Goldensohn om den igangværende retssag mod Frank og de andre topnazister.

(Uddraget af gengivet efter Leon Goldensohn: *Nürnberginterviewene - En amerikansk psykiaters samtaler med anklagede og vidner*. Aschehoug, 2004, s. 62-63)

Kilde 13

Fængselsinterview med Hans Frank fra 20. juli 1946

Frank sagde, at der var noget, som han havde overvejet temmelig grundigt i de sidste par dage, og han spekulerede på, om jeg ville være venlig at fortælle ham, hvad jeg mente om hans ideer.

"Det drejer sig om min afsluttende tale, som jeg skal have udarbejdet her en af de nærmeste dage, eftersom processen skrider temmelig hurtigt frem nu. Jeg har overvejet, om jeg altovervejende skulle bruge den på en helt ny tilgang. Min tanke er at forsvare Hitler. Ikke i ordets normale betydning. Men jeg føler, at her i Nürnberg har vi enogtyve tiltalte, alle mere eller mindre skyldige, men den mand, som burde være den hovedanklagede, er fraværende, fordi han begik selvmord. Og selv om Bormann er fraværende, har han en forsvarer. Men alle forsvarsadvokaters strategi har været at lægge skylden på Hitler. Hvis man skal gennemføre en retfærdig rettergang, bør den mand, som bliver anklaget både af forsvarere og anklagere, have en advokat eller en eller anden form for forsvar.

Det handler ikke om, hvorvidt Hitlers gerninger kan forsvares. Det kan de ikke. Hans testamente er et rædselsvækkende dokument, hvori han indrømmer og praler af mordene på jøderne. Det er det mest afskyelige, det hæsligste dokument i vores historie. Men medmindre et genfærd dukker op i de sidste par uger af retssagen og taler for Hitler, er han ikke blevet hørt.

Derfor er det min idé at hellige det meste af mit afsluttende indlæg til et såkaldt forsvar af Hitler. Det vil være passende i den forstand, at jeg var hans advokat i mange år og hans personlige advokat fra 1927 til 1933. Jeg forsvarede ham i over 140 sager i retssale overalt i Tyskland - i det fleste tilfælde lød anklagen på ærekrænkelse. Det ville også være fornuftigt af en anden grund. Det vil hjælpe med til at forhindre, at man i eftertiden opbygger en myte om Hitler. Når Hitler anklages for så mange nedrige handlinger, og ingen taler hans sag, ingen forsvarer ham mod anklagerne, så kan myten om Hitlers

storhed vokse. Men hvis jeg sagde: >>Jeg repræsenterer Hitlers juridiske interesser. Jeg vil svare på anklagerne a, b, c og d etc.<< og jeg derefter besvarede dem, så ville muligheden for at opbygge en Hitler-myte være manet i jorden for evigt. For man kan ikke forsvare de ting, han gjorde, og det styre han skabte. Der er kun én ting, som vil og bør ske, hvis én som mig eller Hitler selv skulle imødegå de anklager, der er rejst mod ham. Forsvaret ville blive betragtet som det rene vås. Dommerpanelet ville kun behøve at svare med ét ord på alt det, jeg kunne sige til Hitlers forsvar: ordet >> Auschwitz <<. [...]

>> Set fra et juridisk synspunkt er det ganske interessant, for indtil nu - ved afslutningen af retssagen - har ingen været i stand til at forsvare manden med et eneste ord. Vores forsvarere forsætter med at angribe Hitler, fordi de mener, at hvis de lægger skylden på Hitler, vil man ikke kunne bebrejde deres klienter så meget. Det er forsvarernes taktik at lægge afstand mellem Hitler og de anklagede. Ideen er at smide Hitler ned i afgrunden og sige: >> De stakkels anklagede anede ikke, hvilket uhyre han var, og de havde ikke noget at gøre med ham.<< Tro mig, intet kunne være fjernere fra sandheden."

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Diskuter Hans Franks ræsonnement i at ville forsvare Hitler.
- Hvad får Hans Frank samtidig fortalt om sig selv i dette ræsonnement - og hvilke motiver han have for at gøre dette?
- Hvad siger Hans Frank om sig selv og de andre tiltalte i retssagen? Hvilke forudsætninger har han for at vurdere dette?

Kildeinformationer: Under Nürnbergprocessen blev Hans Frank bl.a. tiltalt for krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden. Alvorlige forbrydelser, som kunne straffes med døden. I slutningen af Nürnbergprocessen fik de tiltalte topnazister lov til selv at adressere dommerpanelet. Det var deres mulighed for direkte at forsvare sig selv, et forsvar, som hidtil var blevet varetaget af deres forsvarsadvokater. Hans Frank var den syvende i rækken af tiltalte, som fik taletid. Efter forsvarstalerne trak dommerpanelet sig tilbage for at fremkomme med de endelige domme.

Talen er gengivet og parafereret af den britiske juraprofessor Phillippe Sands i 2016 ud fra de originale sagsakter fra Nürnbergprocessen fra 1946.

(Uddraget er gengivet efter Philippe Sands *East West Street*, Orion Publishing Group Ltd., 2016, s. 357-358)

kilde 14

Gengivelse af Hans Franks afsluttende forsvarstale fra 31. august 1946

Frank var den syvende til at tale. Mange i retssalen ventede på, hvad han ville sige, hvilken retning han ville tage i betragtning af hans tidligere indrømmelse af en slags skyld. Denne gang begyndte han med at sige, at alle de anklagede havde vendt sig bort fra Gud uden at forstå konsekvenserne heraf. I den forstand blev han personligt mere og mere optaget af skyld, noget han følte, mens de dødes sjæle passerede gennem retslokalet, millioner som ubestridt, og ubemærket, var omkommet. Han forsøgte videre at udnytte den formildende omstændighed, at han havde valgt ikke at destruere sin dagbøger i den afgørende time, hvor han havde mistet sin frihed, og i stedet overdraget dem frivilligt.

Så vendte han tilbage til følelsen af kollektiv skyld, som han havde omtalt nogle få måneder før. Han ønskede ikke at efterlade nogen form for skjult skyld, som han ikke havde taget ansvar for i denne verden, fortalte han dommerne. Jo, han var ansvarlig for de forhold, som han var blevet bedt om at forklare i retten. Jo, han anerkendte en grad af skyld. Jo, han var en støtte af Hitler, hans bevægelse og hans Rige. Så kom der et 'men', som var bredt og altomfattende. Han følte et behov for at bringe dommerne tilbage til noget, han havde sagt i april, ord som nu bekymrede ham og som krævede korrigerende. Han refererede til sin '1000 års' indrømmelse, ord som Jackson og Shawcross og de andre anklagere efterfølgende havde fokuseret på, og som han følte var blevet misforstået. Ved nærmere overvejelse fandt han, at han ikke havde været tydelig nok og havde gjort fejl i at udtale de ord. Med tiden havde han i stedet observeret en anden virkelighed, en hvor Tyskland allerede havde betalt en tilstrækkelig pris. Så han

sagde, "Enhver form for skyld, som vores nation har båret på, er allerede blevet totalt udvisket."

Alle i retssalen lyttede intenst, mens han fortsatte. Tysklands skyld var blevet slettet "ved de allieredes fremfærd overfor vores nation og dens soldater." Denne fremfærd var blevet totalt udeladt fra retssagen, sagde han, en ulige retfærdighed. Masseforbrydelser "af den mest forfærdende slags" var blevet begået mod tyskere af russere, polakker og tjekker. [...]. Mens han kiggede over mod hans medtiltalte, stillede han nu et spørgsmål: "Hvem skal nogensinde fordømme disse forbrydelser mod det tyske folk?". Med ét blev hans tidligere indrømmelse af skyld ophævet.

Efter Franks tale, tog de resterende 14 deres tur. Ingen af de 22 anklagede erklærede sig skyldige i de forbrydelser de var tiltalt for.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvad betyder det for Hans Franks argumentation, at Frank selv er en dygtig og erfaren advokat? Hvilke tanker kan man forestille sig, at han har gjort sig i forhold til sin forsvarstale?
- Beskriv de strategier han anvender i sin tale til at nå sine pointer.
- Forbind kilden med kilde 1. Hvordan kan man forstå Hans Franks '1000 års indrømmelse'? Hvordan vil Frank gerne forstås nu, og hvordan argumenterer han for dette?
- Forbind kilden med kilde 1, og 12 og 13 og beskriv hvilke tanker Hans Frank gør sig om sin egen skyld og om motiverne for disse refleksioner.

Kildeoplysninger: Da retssagen var færdig i september 1946, blev Hans Frank kendt skyldig i krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden og dømt til døden. Frank blev hængt d. 16. oktober 1946.

Brevet er skrevet den 17. oktober 1946, dagen efter henrettelsen af Hans Frank, hvilken præsten Sixtus O'Connor overværede. Brevet er stilet til Norman, Franks ældste søn.

(Brevet er gengivet fra Norbert og Stephan Lebert: *Hitlers Gudbørn*. PP Forlag, 2005, s. 112-113)

Kilde 15

Franciskanerpræsten Sixtus O'Connors brev til Hans Franks familie

Min kære Norman. Lad mig i ånden give dig og din tapre mor og dine søskende hånden som udtryk for min stille deltagelse i jeres kære fars bortgang. Jeg var hos ham aftenen før hans død: Vi bad sammen og hold andagt over emnet Kristus på Oliebjerget. Efter dette talte vi yderligere kort sammen, og så gik din far i seng. Kort før midnat blev han vækket og underrettet om, at hans henrettelse ville finde sted om kort tid. Kort efter klokken 24:00 gav jeg ham den hellige nadver. Jeg talte med ham i hans sidste 15 minutter, gav ham kirkens sidste velsignelse og fuldkommen syndsforladelse. Han var ganske rolig og resigneret og bad mig hilse din mor, dig og dine søskende og sige, at han i sit inderste frivilligt havde taget døden på sig som bod og soning af fortiden. Hans sidste tanker gjaldt jer. Men han var ikke angstelig på jeres vegne. Han var overbevidst om, at I forstår, og at I også med mod og tillid til Gud vil klare livet fremover.

Før vi forlod cellen, tegnede jeg et lille kors på hans pande, mund og bryst - sådan som hans mor altid velsignede ham, når han gik i skole som dreng. På vejen til henrettelsesstedet bad vi til den hellige Josef om en god død. På selve stedet afgav han følgende erklæring: "*Jeg takker for den venlige behandling, som er blevet mig til del under fangenskab, og jeg beder Gud Herren om, at han nådigt vil tage mig til sig.*" Så sagde jeg en kort bøn for ham, og til sidst sagde han: "*Min Jesus, barmhjertighed*". Det var hans sidste ord. To timer efter hans død bad jeg begravelsesbønnen og læste umiddelbart en messe.

Jeg tror bestemt, at din far er kommet direkte i himlen, og at han har opnået en retfærdig dom foran Guds domstol. Nu har han helt sikkert fundet den ro og den fred og den kærlighed, som denne verden ikke kan give. Men du, kære Norman, får til opgave at føre din fars navn videre i denne verden og altid forsvare hans ære.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvilken opfattelse af Hans Frank har Sixtus O'Connor? Hvad kan det skyldes?
- Diskuter hvad der ligger i de religiøse forestillinger om den sidste navner, om tilgivelse og soning - og relater det til Hans Franks gerninger.

Kildeoplysninger: Hans Franks yngste søn, Niklas Frank f. 1939, studerede i 1970'erne litteratur, sociologi og historie, og gjorde i midten af 1980'erne karriere som journalist på det tyske nyhedsmagasin Stern. Her skrev Niklas en række artikler, "*Min far - nazimorderen*", der vakte stor opsigt i Tyskland, fordi han rettede en sønderlemmende og offentlig kritik af sin far og af sin families manglende opgør med faderens gerninger. For var der trods alt ikke grænser for, hvor kritisk en søn kunne og måtte forholde sig til sin far?

(Uddraget er gengivet fra Niklas Franks bog, *Der Vater - Eine Abrechnung*, som i bogform i 1987 samlede artiklerne fra Stern. I 2017 udkom bogen på dansk, *Faderen - et opgør*, Forlaget Silkefyret, hvorfra kildeuddraget stammer s. 7-8)

Kilde 16

Niklas Franks opgør med sin far Hans Frank

Som barn gjorde jeg din død til noget særligt.

Især natterne op til den 16. oktober var hellige for mig. Jeg var optaget af din død. Jeg lagde mig nøgen på det store badeværelses stinkende linoleumsgulv med spredte ben, venstre hånd om det slappe lem og med en let gnubbebevægelse begyndte jeg at se dig for mig. Hvordan du går frem og tilbage i din celle, næverne presset mod øjenæblerne, du stønner, og for hundredefyrretyvende gang mumler du åndssvage soldaterregler for dig selv, for at få en ærlig død. Du sætter dig ned igen, lytter efter, om de kommer, du kender alle lyde, du sidder længe i det tilgitrede rum, din puls slår hurtigt, du tvinger dig selv til at se på det sidste brev til dine elskede derhjemme, måske du mærker, hvor hult og falsk og helligt, det er. Du rejser dig op igen, knytter dine hænder, presser fingrene imod hinanden, løsner dem, lyner din lynlås ned, du skal tisse igen, der kommer kun et par dråber ud, du ved, at man pisser og skider, når man dør, i døden vil du i det mindste være ren forneden. Jeg mærker din dødsangst, nu hvor skridtene nærmer sig, du viger tilbage mod væggen, stirrer på døren under flaksende øjenlåg, gisper et lavt "nej". Slåen. Låsene. Døren bliver revet op, vagter styrter imod dig, de binder dine hænder og fødder, du vandrer mellem vagterne ned ad den lange gang til gymnastiksalen - hvilken udstrækningsøvelse venter dig mon? - sveden løber ned gennem dine skuldre, ned i røvsprækken, fodlænken gør din gang latterlig at se på, vagterne holder også fast i din højre og venstre overarm, som man gør det i fængslerne, som om man ved anholdelsen glemmer evnen til at gå. Døren til gymnastiksalen åbner sig, du ser den høje platform, de tre galger deroppe, under dem de sorte klæder. Er det galgen til højre eller venstre, er det klædet i midten, der skal skjule dit fald for vidnerne? Du ser dem, du genkender måske de tyske vidner, Hoegner for eksempel, den

bayerske ministerpræsident, åh, han har været hadet af familien lige siden, en forræder er han, fordi han var "der" - måske har du noget at fortælle mig nu. Du har en chance, for heller ikke i dit tilfælde udelader man noget fra den tåbelige kutyme. Man lader dig, dit frygtelige snakkehoved, sige dine sidste ord, kom så, en sidste hilsen til mig, måske du i dette øjeblik rækker ud efter læreren om klipsene, eller måske: "Åh, gud, I giver mig kvalme", eller "Hav det godt, Herr Hoegner, det her vil min kone aldrig tilgive Dem!", eller "Var det et liv! Er det en død!" Men nej, du skulle forblive slesk lige til det sidste og sagde derfor: "Jeg takker for den gode behandling, der er blevet mig tildelt under fangenskabets. Jeg beder til Vorherre om, at han vil tage nådigt imod mig."

Det er ikke andet end grammatisk korrekt, far.

Du skulle eftersigende have hvisket dette, og så førte de dig op ad de 13 trin - symbolik skal der til - hætten på, rebet om halsen og ud i evigheden. Her får jeg orgasme.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Beskriv den måde Niklas Frank forholder sig til sin fars henrettelse.
- Diskuter om der er grænser for, hvor kritisk - og offentligt man kan kritisere sin far
- Diskuter, hvad der er mest provokerende - at onanere til forestillingen om sin fars død - eller at forestille sig faderens ligbunker i stilhed uden at tage kraftig afstand?

Kildeoplysninger: Hans Franks yngste søn, Niklas Frank f. 1939, studerede i 1970erne litteratur, sociologi og historie, og gjorde i midten af 1980erne karriere som journalist på det tyske nyhedsmagasin Stern. Her skrev Niklas en række artikler, "*Min far - nazimorderen*", der vakte stærk opsigt i Tyskland, fordi han rettede en sønderlemmende og offentlig kritik af sin far og af sin families manglende opgør med faderens gerninger. For var der trods alt ikke grænser for, hvor kritisk en søn kunne og måtte forholde sig til sin far?

(Uddraget er gengivet fra Niklas Franks bog, *Der Vater - Eine Abrechnung*, som i bogform i 1987 samlede artiklerne fra Stern. I 2017 udkom bogen på dansk, *Faderen - et opgør*, Forlaget Silkefyret, hvorfra kildeuddragene stammer s. 120-122)

Kilde 17

Niklas Franks opgør med sine forældre og opvækst i Generalguvernementet

Mor må have været Hitler og Himmler taknemmelig for ghettoerne, de første supermarkeder med discountpriser. Især for familien Frank. Hvor grådigt kørte hun ikke gerne ud i sin Mercedes for at shoppe med SS-bevogtning. "*Børn,*" råbte hun på tilbagevejen, "*ingen laver flottere korseletter end jøderne i ghettoen!*"

Jeg måtte godt komme med, med barneplejerske H i hånden. Jeg sad ikke ned på bagsædet af Mercedesen, jeg stod op, trykkede næsen imod vinduet, der var mange sorte uniformer rundt omkring, langsomt kørte jeg igennem de trange gader, forbi bævende mennesker, børn stirrede på mig, det må have været en søndag, for jeg havde mine yndige hundeternede bukser og jakke på.

Mor, hvorfor ler de ikke, hvorfor ser de så vrede ud, det er jo søndag, og de har flotte stjerner på armene, mor, og mændene med deres piske.

Så, mit barn, det er ikke noget for dig. Parker her på hjørnet, chauffør, derinde har de gode korseletter - ah, men først pelse!

Jeg blev i bilen og rakte tunge af et barn. Han gik væk, og jeg var sejrherre. Jeg lo, men min barneplejerske, den kære H, trak mig væk, hun sad stille, også chaufføren ventede stille på mor.

En enkelt gang måtte jeg godt stige ud af bilen, en belønning for at have ventet så pænt. Et tilgittret hus, en halvmørk gang, en arm løftede mig op foran en tyk dør, jeg skulle se igennem en lille luge. "*Der sidder en ond heks derinde!*" sagde manden. Jeg så en kvinde, der sad ved væggen, hun så ikke hen imod

os, hun stirrede ubevægeligt på gulvet. Jeg begyndte at græde. "Hun gør os ikke noget, hun er snart død," trøstede manden.

Ja, far, dine ghettoer, de havde noget at byde på. Jeg kunne bedre lide udflugten til en baraklejr med en masse pigtråd omkring. I dag ved jeg, at det var en eller anden koncentrationslejrs fjernlager, dengang var det bare en kærlig onkel i uniform, der havde et vildt æsel, min latter lød skinger, da kraftige tyske hænder satte tynde mænd på æslet, og det hoppede og sprang, og mændene faldt af, og de kunne kun rejse sig ganske langsomt, og de syntes ikke, at det var ligeså sjovt, som jeg gjorde. De blev sat op på æslet igen og igen, den ene hjalp den anden, og æslet fik et slag på siden, det var en vidunderlig eftermiddag, og indenfor var der kakao hos de højtstående soldater.

Det her lortebillede bærer jeg i min hukommelse, far, og du bar det også, lagret i din hjerne, du havde en glimrende hukommelse, ligesom din sekretær kundgjorde i Nürnberg, sikkert også når det kom til billeder og scener.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Hvem er den onde heks? Hvad er det for en mand, som viser Niklas den gamle kvinde og som efterfølgende trøster ham? Hvem er de kærlige onkler, som sørger for varm kakao og underholdning i lejren? Beskriv underholdningen.
- Hvordan beskriver Hans Frank sine barndomsbesøg i ghettoen og lejrene? Hvilken effekt har det?
- Forbind kilden med kilde 3 og 7. Hvordan supplerer kilderne hinanden, og hvad kan man fortælle om ghettoen vha. kilderne?
- Forbind kilden med kilde 1. Hvad betyder Niklas Franks erindring for troværdigheden af Hans Franks vidnesbyrd i 1946?

Kildeoplysninger: I 2010 blev den britiske professor i international strafferet, Philippe Sands, inviteret til den ukrainske by Lviv for at give en forelæsning om folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden. Under 2. Verdenskrig lå Lviv i Polen og var et af de områder, som var hårdest ramt af netop disse forbrydelser. Da det viser sig, at en del af Sands egne slægtninge stammer fra Lviv, foranlediger besøget en personlig og professionel interesse hos Sands for at afsøge historien nærmere. I denne proces lærer Sands også Hans Franks søn, Niklas Frank at kende, og sammen foretager de flere rejser til Polen og Ukraine.

I nedenstående uddrag beskriver Sands en episode med Niklas Frank vedr. et berømt kunstmaleri, som Hans Frank havde konfiskeret til sin private kunstsamling på Wawel-slottet i Warszawa, hvor familien Frank boede under krigen.

(Uddraget er gengivet efter Philippe Sands bog, *East West Street*, Orion Publishing Group Ltd., 2016, s. 254-257)

kilde 18

Phillipe Sands rejse til Krakow med Niklas Frank 2014

Ikke alle delte Hans Franks kunstmag. Niklas havde sjældent opholdt sig på sin fars kontor, men han huskede dog et særligt grimt billede, en kvinde med et bånd rundt om hovedet, håret stramt, perfekt redt og med en lige skilning. Frank havde brugt billedet overfor sin søn som et eksempel til efterlevelse. "*Sådan her skal du rede dit hår*", sagde han til Niklas om kvinden, der i sine arme hold et lille hvidt dyr, som lignede en rotte. Hun aede det med den ene hånd, mens hun kiggede ud i rummet. "*Sådan skal din skilning også være*", blev Niklas fortalt. Billedet, malet i det 15. århundrede af Leonardo da Vinci, var et portræt af Cecilia Gallerani, *Damen med Hermelinen*. Sidste gang Niklas havde set det, var i sommeren 1944. [...]

Jeg besøgte Wawel-museet sammen med Niklas, og på det tidspunkt var maleriet atter i museets besiddelse. Museumsdirektøren og ejerne af maleriet havde givet os lov til at tilbringe lidt tid alene med maleriet før museet åbnede. 70 år var gået siden Niklas sidst stod overfor hende. Nu gjorde han det atter, ydmyg og lille overfor maleriets kraft.

Den aften gik Niklas og jeg ud og spiste på en lokal restaurant i Krakows gamle bydel. Vi talte om det at skrive, om ord og tid, om ansvar. Men mod slutningen af måltidet forlod tre mennesker bordet ved siden af os. Idet de gik forbi os, sagde en ældre dame iblandt dem, "*Vi kunne ikke undgå at overheøre jeres samtale; din bog lyder interessant.*" Vi talte; de satte sig, en mor og hendes datter og svigersøn. Moderen var en akademiker,

stoisk og markant, en brasiliansk kemiprofessor. Hun var vendt tilbage til sin fødeby, som hun var blevet tvunget ud af i 1939 som 10-årig jøde. At vende tilbage var ikke nemt. Hvor meget af vores samtale havde hun egentlig hørt? Jeg spekulerede. Ikke meget viste det sig.

Datteren var blevet født længe efter krigen i Brasilien. Hun anlagde en hårdere linje end hendes mor. Hun sagde, *"Jeg nyder at være i Krakow, men jeg vil aldrig glemme, hvad tyskerne har gjort. Jeg vil aldrig nogensinde tale med en tysker."*

Niklas og jeg kiggede på hinanden.

Moderen kiggede på Niklas og spurgte, *"Og du er en jøde fra Israel!?"*

Niklas svarede omgående: *"Faktisk det modsatte. Jeg er en tysker; jeg er Hans Franks søn, generalguvernøren i Polen."*

Der opstod et flygtigt øjeblik stilhed.

Så rejste Niklas sig og hastede ud af restauranten.

Senere på aftenen fandt jeg ham. *"De havde ret til deres stærke holdninger"*, sagde han. *"Jeg føler rædsel ved tanken om det tyskerne har gjort mod dem, mod moderen, mod deres familie."*

Jeg trøstede ham.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Forbind kilden med kilde 12. Hvad betyder informationen om Hans Franks besiddelse af Leonardo da Vincis maleri for troværdigheden af Hans Franks udtalelse?
- Forbind kilden til kilde 16 og 17. Beskriv og diskuter det forhold som Niklas Frank har til sin fars gerninger - og hvordan det kommer til udtryk.
- Kan man arve eller sone sin fars synder? Tematiser evt. arvesynden som begreb her - inddrag gerne kilde 1 også, og spørg ind til ideen om kollektiv, nedarvet skyld.

Kildeinformationer: Halvdelen af ofrene for Holocaust var polske jøder, og det var ligeledes i Polen, at nazisterne anlagde deres ghettoer og udryddelseslejre, hvor Europas jøder systematisk blev sendt til og dræbt.

I 1999 fremlagde den polske historiker Feliks Tych resultatet af års indgående studier af over 400 omfattende beskrivelser af besættelsen fra ikke-jødiske polske øjenvidner. Der var både tale om samtidige dagbøger, breve og senere nedskrevne memoirers. Tych fandt, at ikke én eneste af disse optegnelser rummede selv den mindste reference til Holocaust. En meningsmåling fra 2010 viste endvidere, at de fleste polakker ikke anerkendte, at jøderne havde lidt mere end de selv under den tyske besættelse.

I 1998 udgav den polske kunstner Jeremi Przybora sine memoirers fra 2. Verdenskrig, hvor han havde boet i det besatte Warszawa. Przybory forholdt sig også til Holocaust, hvilket var (og er) ekstraordinært i polsk sammenhæng.

(Kilden er gengivet efter Konstanty Gebert: "Warszawa: Ligegyldighedens skyldfølelse", i: Cecilie Felicia Stokholm Banke og Anders Jerichow (red.): *Holocaust og civilsamfundets reaktion*. Syddansk Universitetsforlag, 2013, s. 31-42)

kilde 19

Polske erindringer om Holocaust?

På gaden sad et jødisk barn. Et levende lille skelet, dækket af pergamentagtig hud, og med et kranium hvor der kun var tegn på liv i de store, tavse rædselsslagne øjne. [...]. En lille flok forbipasserende havde samlet sig. Tavse og ubevægelige så de til, hypnotiserede af denne levende, lille dødning, der krøb sammen her i fuldt dagslys, i en kælderniche, i hjertet af det travle "ariske" distrikt. Som om dette barn var skudt op af jorden under det, men ikke kunne true nogen før man tog det ved hånden. Ingen vovede derfor at tage barnet ved hånden. Heller ikke jeg. Men barnet tilgav mig aldrig - aldrig forlod det min erindring. Og jeg ved med mig selv, at den dag døden kommer til mig, bliver det ikke som en ældre dame med le, og ej heller som ridderen i Bergmans film. [...].

Blandt de stemmer, der verden over tager til orde for at fordømme polakkerne for deres ligegyldighed over for de døende jøder, findes der ingen retfærdige, som er i stand til at fatte, i hvor stor fare vi selv står. [...]. Lad os hylde heltene, og lad os

se med afsky på Polens "szmalcownicy"¹, men lad ikke nogen kræve, at en nation på nogle og tyve millioner også skal bestå af nogle og tyve millioner helte. Dette ræsonnement vil måske kunne gøre indtryk. Måske. [...]. Vi stod i samme kø på vej mod nazistisk udslettelse, men jøderne stod foran os.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Opgave: lad eleverne øve sig i at formulere en historisk problemformulering her. Ved at skitsere, hvordan Polen på én og samme tid udgør det land, hvor antallet af øjenvidner til Holocaust bør være størst, qua antallet af dræbte polske jøder og ghettoerne og lejrenes placering, samtidig med at det viser sig, at landet har stor uvilje og manglende erindring om Holocaust, bør eleverne kunne undre sig og stille spørgsmål til dette.
- Forbind kilden med kilde 2, 3 og 5. Hvorfor vover ingen at tage barnet ved hånden? Hvordan kan man forstå 'at tage barnet ved hånden'?
- Forklar hvad Przybora mener med, at man ikke kan kræve, at en nation på nogle og tyve millioner også skal bestå af nogle og tyve millioner helte.
- Hvordan forklarer Przybora den polske ligegyldighed overfor jøderne. Er Przybora ligeglad?
- Forbind kilden med kilde 10. Hvordan supplerer kilderne hinanden?
- Diskuter hvorfor polakkerne har svært ved at håndtere holocausterindringen.

---

¹ Betegnelse for de polakker, som tjente penge på at fange og angive jøder til nazisterne.

Kildeinformationer: I kølvandet på 2. Verdenskrig og Nürnbergprocesserne vedtog det nyligt etablerede Forenede Nationer (FN) en folkedrabskonvention i 1948, der kriminaliserede folkedrab som en alvorlig og strafbar international forbrydelse.

Overordnet definerede FN folkedrab som en række særlige voldshandlinger, begået mod særlige grupper med en særlig intention. (Konventionen er gengivet fra www.folkedrab.dk)

Kilde 20

FN's Folkedrabskonvention fra 1948

Artikel I

De kontraherende parter bekræfter, at folkedrab, hvad enten det begås i fredstid eller i krigstid, efter folkeretten er en forbrydelse, som de forpligter sig til at forhindre og straffe.

Artikel II

I nærværende konvention forstås ved folkedrab enhver af nedenstående handlinger, der begås i den hensigt helt eller delvist at ødelægge en national, etnologisk, racemæssig eller religiøs gruppe som sådan:

- a) at dræbe medlemmer af gruppen
- b) at tilføje medlemmer af gruppen betydelig legemlig eller åndelig skade,
- c) med forsæt at påføre gruppen levevilkår, beregnende på at bevirke gruppens fuldstændige eller delvise fysiske ødelæggelse
- d) at gennemføre forholdsregler, der tilsigter at hindre fødsler inden for gruppen,
- e) med magt at overføre en gruppes børn til en anden gruppe.

Artikel III

Følgende handlinger skal være strafbare:

- a) folkedrab,
- b) sammensværgelse for at begå folkedrab,
- c) direkte og offentlig tilskyndelse til folkedrab
- d) forsøg på folkedrab
- e) meddelagtighed i folkedrab

Artikel IV

Personer, der begår folkedrab eller en anden i artikel III nævnt handling, skal straffes, hvad enten de er forfatningsmæssigt ansvarlige statsoverhoveder, tjenestemænd eller private personer.

Fokuspunkter og opgaveforslag til gennemgang af kilden

- Blev Hans Frank tiltalt for folkedrab?
- Besvar ud fra opgavens kildemateriale, om Hans Frank havde gjort sig skyldig i folkedrab i følge FN's folkedrabskonvention.